

ЗЛИ ДУХОВИ

Главни непријатељи нашега спасења и средства за успешну борбу са њима

(Издање Руског скита св. Пророка Илије на Атону штампано у Одеси 1900.)

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

"Пазите, дакле добро како живите"(Еф. 5,15), "јер противник ваш, ђаво, иде као лав који риче, тражећи кога да прождере" (I Петр. 5,8).

Ако би нас ко запитао да ли имамо непријатеље, ми бисмо потврдно одговорили и почели бисмо да бројимо људе који су нам нашкодрили у служби, клеветали нас, или нам завидели, а тешко би нам дошло у глави да се сетимо свога исконског непријатеља - ђавола, који тражи да погуби не тело наше, него оно што је од свега скупље - душу (I Петр. 5,8).

Свети апостол Павле пише: "Наша борба (рат) није са телом и крвљу (није са људима), него са поглаварствима, са властима, са господарима таме овога света, са духовима злобе под небом" (Еф. 6,12). О, колико неравна борба нам предстоји! Ми - телесни, треба да се боримо са духовима. Та борба слична је оној каква бива између онога који види и слепца. Први убија мачем у само срце, а други маше мачем и бије ваздух. Духови су за нас невидљиви; како ћемо ми против њих управљати своје ударце? Духови су бесмртни, шта ћемо ми добити, ако успемо да их победимо? Они не једу, не пију, не спавају, а нама је и за време борбе потребно да једемо и да се одмарамо. Зли духови од Адама па до садашњег времена стоје на ратном попришту, а ми смо се скоро родили и брзо ћемо умрети; према томе, ми као војници, у сравњењу са њима, највеће смо незналице и неискусни, а они - ратоборци који су се одавно привикли и најискуснији.

Налазећи се у тако опасном положају, постојано у борби и под блиставим јатаганом (Еф. 6,16) нашег најљућег врага - ђавола, који, слично птици грабљивици (Мар. 4,4.15) са висине осматра свој плен - нама је много потребно да најподробније познајемо нашег непријатеља, да бисмо се у свим околностима заштитили од њега. Не познајући ђавола, ми лако можемо да будемо у друштву и додиру с њим, не примећујући то, пошто ђаво може да узме лик светога анђела (II Кор. 11,14). То се, на пример, догодило са Јеврејима, који су себе називали синовима Божјим (Јов. 8,41), а Исус Христос рекао им је да су они деца ђавола (Јов. 8,44).

Због тога што "мудри овога света" одбацују постојање ђавола, па је чак и међу хришћанима не мало таквих који као да заборављају да духови злобе постоје, постараћемо се, на основу Речи Божје и учења свете Цркве, да докажемо постојање ђавола, да откријемо лукавство страшних непријатеља – у циљу да уплашимо безбрижне и оне који се не брину за своје спасење; а с друге стране, да охрабримо све који очајавају због своје немоћи у борби са стршним непријатељима и укажемо оружја, помоћу којих ћемо моћи "огњене стреле лукавога да угасимо" (Еф. 6,17).

I ХРИШЋАНСКО УЧЕЊЕ О ЗЛИМ ДУХОВИМА

Зли духови – лична су бића

Због свога телесног стања, ми нисмо способни да видимо духове злобе, али ми “имамо најпоузданију пророчку реч...која светли у тами” (II Петр. 1,19), и можемо толико да познамо своје непријатеље, да будемо у стању да их победимо. Као средство за познавање духова служи нам хришћанско учење, које се садржи у Светом писму, објашњено и утврђено делима светих отаца и учитеља Цркве.

Са учењем о ђаволу, као о стварно постојећем, личном духу, сусрећемо се на првим страницама Библије. По сведочанству књиге Постања, ђаво, ушавши у змију, навео је наше прародитеље да наруше заповест Божју (Постања 3,1-19). Да је ђаво био виновник греха, који је убио сав род људски, сведочи премудри Соломон: “Јер Бог створи човека за бесмртност, по слици својој створи га, а завишћу ђаволовом смрт уђе у свет” (Премудрости 2, 23-24). Због овога се ђаво назива човекоубицом од почетка (Јов 8,44).

О томе да је Мојсеј знао да постоје зли духови, сведочи књига Поновљених закона. Пребрајајући безакоња Јевреја, Мојсеј говори да су они “приносили жртве ђаволима а не Богу” (Поновљ.зак. 32,17), то јест, како објашњава свети Јован Златоуст, приносили жртву идолима, у којима станују ђаволи (Дела Златоуста, том II, стр.551). Ђаво је ошинуо праведног Јова љутим гнојем од ногу до главе (Јов. 1, 6-22; 2, 1-8); ђаво је наговорио Давида “да изброји народ Израилски” (I Днев. 21,1). Демон Асмодеј убио је седам мужева, за које је редом била удавана Сара, кћерка Рагуилова (Товита 3,8); зао дух завладао је био Саулом (I Цар. 16 14-15).

Са истим својствима зависти, препредености и лукавства описује се зао дух и у књизи Царства (III Књ. 22, 19-23) и у књизи пророка Захарије (3, 1-2). У првом случају, ђаво да би побудио цара израилског да преступи заповест Божју, обећава да ће се претворити у духа лажи у устима пророка, а у другом, клевета народ јеврејски.

Свети еванђелист Јован Богослов истину постојања злих духова везује са доласком на свет Сина Божјега. “Кога чини грех, од ђавола је, јер ђаво греша од почетка. Зато се јави Син Божји, да разори дела ђавола” (I Јов. 3, 8; сравни Мат. 12, 24-29; Јак. 2,19). Из ових речи следује да нас негирање постојања ђавола одводи негирању тајне пада, па, следствено, и тајне искупљења. У самој ствари, зашто је било потребно да Христос долази на земљу, ако ђаво не постоји? А негирајући тајну искупљења, ми требамо да одбацимо и целокупно хришћанство. А да је Господ Исус Христос долазио на земљу да разори дела ђавола, сведочи сва еванђелска историја.

“Ваш је отац ђаво, рекао је Господ Исус Јеврејима, и жеље оца свога хоћете да испуњујете. Он је убица људски био испочетка” (Јов. 8,44). Затим је Христос у позитивном учењу и у причама, у њиховим објашњењима, учио о ђаволу и слугама (анђелима) његовим, као бићима која постоје, као о злим духовима, који се старају да нашkode људима. Описујући последњи,

страшни суд, Христос говори: “Син човечији рећи ће онима с леве стране: идите од мене, проклетите, у огањ вечни, приправљен ђаволу и анђелима његовим” (Мат. 25,41).

Осуду Христос изриче грешницима, ставрним бићима; није ли јасно одавде да су ђаво и анђели његови такође стварна бића, јер је за њих пре свију приправљен огањ вечни?

По речима Христа Спаситеља, сатана је 18 година мучио несрећну згрчену жену (Лука 13, 11-16); он је молио Господа да решета апостоле као пшеницу (Лука 22,31); на другим местима светог Еванђеља наводе се речи Исуса Христа о томе, да ђаво, зловни кнез овог царстав, има своје слуге (Мат. 12, 25-27), да ђаво, кнез бесовски, јесте “кнез овога света” (Јов. 12,31).

А како је јасно учио о постојању злих духова Исус Христос, кад је исцељивао поседнуте од демона! Никада Он беснило од злих духова није називао природном болешћу, него је увек као узрочнике ове болести сматрао демоне и изгонио их (Мат. 4,24; 8,16; Марко 1,34; 7, 29-30). Особито значајним показује се исцељење поседнутог од демона у Гадаринској пустињи. Овај несрећник проводио је свој живот у гробним пећинама, ударао се о камен са пеном на уснама, кричао; покушавали су да га окују, али је он кидао окове као узице.

Какве је то болест? Који не верују рећи ће: падајућа болест (епилепсија), нервно растројство. Врло је вероватно да у основи беснила лежи душевно и телесно растројство, које служи као удобан терен за ђавола. Али за бесног у Гадаринској пустињи не може се рећи да је он био само нервно растројен; то се види из следећег: демони изгнани из несрећног човека молили су Христа да им дозволи да уђу у крдо свиња. Христос им је дозволио и одмах крдо се са стрмени бацило у море (Мат. 8, 28-32). Па ко је потопио свиње? Није бесан човек, који је седео пред ногама Христовим, него легеон демона, истераних из њега.

Слично Исусу Христу и апостоли су учили о шткодљивости злих духова, о њиховом пагубном утицају на род људски. По њиховом учењу, Христос је зато узео наше тело, да би својом смрћу лишио власти онога који има државу смрти, то јест ђавола (Јевр. 2,14). Ђаво је стварна личност, иначе га не би апостол Јуда описивао како се препире са арханђелом Михаилом о телу Мојсејеу (Јуда ст.9). Апостоли су учили да су демони - разумни духови (Јак. 3,15), али зли (Дела ап. 19,13). Пошто су многобројни (Открив. 12,4), они образују своје царство, начијем челу стоји сатана (Римљ. 16,20).

Из напред наведених места Светог писма јасно је да је ђаво личност која стварно постоји. Тако су ова места и разумели свети оци Цркве. У својим делима они расуђују о природи злих духова, њиховом првом греху, сплеткама итд. Постојање злих духова нарочито убедљиво доказује историја живота светих подвижника, који су целог свог живота водили тешку борбу са злим духовима. Победивши демоне својим високим моралним животом, свети подвижници изгонили су их и из других људи, на шта још Тертулијан указује: “Што се тиче демона, ми их не само не негирамо, него се боримо са њима, изгонимо их из тела човечијег, као што је то свакоме познато”.

Веровање свете Цркве у постојање злих духова и њихову шткодљиву делатност изражено је на најубедљивији начин и њеним молитвама и молебним чиновима. Тако, у молитви осмој пред спавање (На сон грјадущим) православни хришћанин моли Бога: “Избави ме, Господе, из садашње опсаде ђаволске... Избави ме из уста пагубне змије”. У молитви светог Макарија: ”Спаси

ме, јер си Бог мој и Творац...Да ме не уграби сатана и да се не похвали, Господе, како ме је отео из Твоје руке и оградe”.

Црква нас учи да се молимо анђелу чувару, да он не би допустио”лукавоме демону да насилно завлада овим смртним телом”.

У чину светог крштења захтева се од кумова да се у име онога што се крштава одрекну од ђавола и од свих дела његових и од све гордости његове. А могућност постојања бесних, као стварно поседнутих од злих духова, Црква признаје тиме што има нарочити чин “О избављењу од нечистих духова”.

И тако, дакле, Свето писмо јасно учи да је ђаво личност која стварно постоји. Зато како вели отац Јован Кронштатски, “упорно неверовање у постојање злих духова јесте право беснило, јер иде у пркос божанском Откривењу; човек који негира злог духа већ је прогутан од ђавола (I Петр. 5,8) и, седећи у тами и сенци смрти, није у стању да види Сунце Правде” (Из Дневника за 1898. год.)

Каквим својствима располажу зли духови?

И на ово питање налазимо одговор у Светом писму. Зли духови имају ум и вољу (II Кор. 2,11). Зли духови знају Бога, и чак им то знање улива страх. “ Ти верујеш да је један Бог..... и ђаволи верују и дрхте”, пише свети апостол Јаков (2,19). Зли духови често су Христа Спаситеља признавали и јавно исповедали за Сина Божијега (Мат. 8,29;Мар. 1,24).

Зли духови, разуме се, знају и себе саме, јер ако дух човека зна шта је у човеку (I Кор. 2,11), онда, јамачно исто треба рећи и за зле духове. Злим духовима познато је и стање данашњег света, како се то види из књиге о Јову. Ђаво, обилазећи сву земљу у циљу мотрења на све људе, рекао је о томе Господу и Господ није оповргао његове речи као лажне (Јов. 1,7); знају пали духови и понешто будуће, које се збива по одређеним и неизменљивим узроцима. Будућност је њима случајно позната из Божјег Откривења (III Цар. 22, 20-22), а исто тако из мотрења над карактером људи.

Једном се зао дух јавио светом Андреји и изрекао предсказање о моралном растројству хришћана у последње дане. “ У та времена, говорио је демон, људи ће бити злишији од мене, и мала деца превазићи ће старце лукавством. Тада ја нећу учити људе ничему, сами ће они испуњавати вољу моју”. Свети Андреј запитао га је откуда он то зна, јер демон ништа не зна по предзнању. На то је демон одговорио:” Наш најмудрији отац – сатана – боравећи у паклу, гата о свему помоћу мађија и нама предаје”.

Али имајући ум, зли духови су га толико изопачили, да уместо основног својства сваког ума – да тежи ка истини, главном њиховом одликом јавља се мржња према истини, због чега се ђаво у Еванђељу назива оцем лажи (Јов. 8,44), а у Апокалипсису – клеветником (12,10). Воља демона, окорела у злу, сад њихову делатност може да управља једино ка злу, али и демони имају неку слободу, зато што између многих зала могу да изаберу једно. Уместо љубави, биће ђавола испунило се непомирљивом мржњом и завишћу према Богу и Његовим створењима. У њему ми

имамо постојаног непријатеља, зато свети апостол Павле саветује хришћанима да се обуку у све оружје, ради борбе са ђаволом (Еф. 6, 12-17).

Место боравка злих духова

Докле је ђаво био свети анђео, он је обитавао на небу (Лука 10,18; Открив. 12, 7-9). Горд и славољубив више од свих духова, Деница је зажелио да постане самосталан цар. А Господ га збацио са светлог неба, пошто се помрачио противљењем Творцу, заједно са потчињеним му духовима (Еф. 6,12). Одонда пребивалиштем ђавола постао је овај палветни бездан, који одваја борбену Цркву од слављеничке Цркве и који се на говорном језику назива ваздухом. Уместост такве мисли потврђује Свето писмо. Већ смо видели у књизи о Јову како ђаво сведочи да је обишао сву земљу и прошао поднебески простор (1,7; 2,2). О боравку палих духова у ваздуху говори и свети апостол Павле:” Наша борба није са телом и крвљу (то јест са људима), него са поглаварствима, са властима, са господарима таме овога света, са духовима злобе под небом” (Еф. 6,12). То место свети Атанасије Велики овако објашњава:”Ђаво, непријатељ нашег рода, спавши са неба, блуди у пространству овога ваздуха, где – стојећи на челу других демона, који су се непокорношћу и гордошћу учинили сличним њему – уз њихову помоћ вара људе привиђењима и стара се да препречи пут онима који теже горе”, о чему свети апостол Павле говори:” По кнезу власти ваздушне, духа, који сад делује у синовима противљења” (Еф. 2,2).... У тумачењу на Псалм 41. свети Јован Златоуст говори:” Колико демона лебди у овом ваздуху? Колико противних власти? Ако би ин само Бог дозволио да нам покажу свој страшни и одвратни лик, ми бисмо сишли с ума” (Дела, том I, стр. 722). А свети Антоније Велики говори директно да “демони лебде у ваздуху”. А ако зли духови испуњавају ваздух, онда је из овога јасно да нас они окружавају са свих страна. Ево како о томе говори епископ Теофан Затворник:” Обични смисао превода и схватања речи “поднебесни” означава да духови лете по ваздуху и као што нас ваздух обухвата одасвуда, тако нас одасвуда окружују и духови злобе и непрестано прилазе нам, као комарци у влажном месту” (Тумачење на послан. Ефесцима, страна 412).

Лебдећи по ваздуху, зли духови силазе на земљу, што се јасно види из Еванђеља, које говори о различитим деловањима демона на земљи. Демони могу да улазе у људе и у животиње (Лука 8, 29. 33). По учењу Православне цркве, демони живе и у води, па зато Црква на дан Богојављења у својим молитвама приликом освећења воде моли Господа да очисти воду од демона.

По спадању злих духова с неба у поднебеска пространства или ваздух (Ефес. 2,2; 6,12), њима је после тога постао недоступан свет небожитеља (становника неба), и зато сва њихова зловна пажња окренута је искључиво на блиску им земљу, да би овде – међу људима, сејали зло. На тај начин, зло чини насушну потребу ђавола, који ни о чему не мисли осим о злу, ни у чему не налази умирење или насладе осим у злој делатности. Царство добра, као Царство Божје, њему је мрско, па се зато труди на рушењу Царства Божјег на земљи (Марко 4, 4.15). По речима Спаситеља, “Ђаво је – непријатељ његов”: јер на том пољу, где је Господ посејао пшеницу, ђаво сеје кукољ (Мат. 13, 24-25).

Несумњивост утицаја злих духова

У непријатељству са Богом, ђаво је још у рају одвојио људе од Њега и потом старао се да их задржи у својој власти. Он се користио погрешно управљеном тежњом људи да нађу Бога и, обманувши их, гурнуо их у бездан погибли, атај бездан било је идолопоклонство. Незнабошци, приносећи жртве, приносили су их демонима, а не Богу, пише свети апосто Павле. Ђаво је варао људе помоћу врачара. Апостол Павле назива врачара Елима напуњеним сваким лукавством и сваког неваљалства, сином ђавољим, непријатељом правде (Дела ап. 13,10). Узимајући ради удобнијег достизања својих циљева изглед светлог анђела (II Кор. 11,14), ђаво буди у људима прљаве мисли и жеље. Тако је он у срце Ананије ставио мисао да слаже Духу Светоме (Дела ап 5,3). Ђаво може да делује и на тело, производећи у њему телесна страдања (II Кор. 12,7). Уопште, све што је зло у свету, по учењу светих апостола, дело је ђавола. “Ко чини грех, тај је од ђавола, зато што ђаво грешни од почетка”, говори свети Јован Богослов (I Посл. 3,8). А свети апостол Павле скретање на пут греха назива скретањем на пут сатане (I Тим 5,15). Свето писмо приписује ђаволу ослепљење разума код свих који не примају Еванђеље (II Кор. 4,4). По Светом писму, они су упали у мрежу ђавола, који их је уловио и држи потчињене својој вољи (II Тим. 2,26). Чак и околности које су спречиле апостола Павла да посети Солун приписују се утицају и делу сатане (I Сол. 2,18). Према овоме, утицај злих духова на људе несумњив је; и овај утицај, по речима Спаситељевим, иде дотле “да ђаво обитава у грешним људима, као у свом дому и не само сам обитава него доводи још љуће духове” (Мат. 12,43-45). Зависност грешника од ђавола веома јасно описује свети апостол Павле. Он грешнике назива уловљеним од ђавола и заповеда вернима да се моле за такве “е да би им како Бог дао покајање за познавање истине и да се извуку из мреже ђавола” (II Тим. 2, 25-26). Слично птици, која се сва налази у рукама ловца, тако се и грешник налази у рукама ђавола. Али док птица осећа своју невољу и отима се у мрежи, да би се ове ослободила, грешник не запажа своје ропство, па се зато и не стара да се из њега ослободи.

После доласка Спаситеља на земљу, власт ђавола ослабила је

Из наведених места Светог писма стиче се утисак као да ђаво може некажњено да шкоди људима. Јавља се питање како треба разумети речи апостола: “Зато се јави Цин Божји да разори дела ђавола” (I Јов. 3,8)? Није ли Богочовек својом смрћу победио онога који има државу смрти, то јест ђавола, и није ли избавио људе из његовог ропства (Јевр. 2, 14-15)? Одговор на ова питања налазимо код светог Григорија Богослова, који говори: “Христос није истребио ђавола, једним покретом воље, него је непријатеља оставио слободним и допустио му да привремено буде међу добрима и злима и заподену међу њима жестоку узајамну борбу, да би се враг подвргао великој срамоти, борећи се са слабијима од себе; с друге стране, да би они који се труде у врлинама стекли славу, чистећи се као злато у пећи”, (Дела, том IV, стр. 195). Према томе, својим доласком Христос није потпуно уништио власт Ђавола, него је само ослабио његов утицај на људе, дао нам средства да све сплетке ђавола учинимо ништавнима. “Супротставите се ђаволу и побећи ће од вас”, саветује свети апостол Јаков (4,7). Зато не можемо себе сматрати слободним

од ђавољих напада, али смо дужни да чврсто одбијемо свако искушење, бодрећи се речима светог апостола Павла:” Веран је Бог, који неће допустити да будемо искушавани преко силе (то јест више него што можемо поднети), него ће у искушењу дати и олакшање, да бисмо могли поднети” (I Кор. 10,13). Врло је карактеристично објашњење светог Јована Златоуста о томе зашто Бог допушта ђаволу да нас куша. Бог не спечава ђаволу да те куша, прво, зато да би ти познао да си много јачи од ђавола, осењујући су у име Христа крстом животворним; друго, да би остао у смирељу и да се не би хвалио величином дарова; треће, да би се лукави дух, видећи твоје трпљење, уверио се да си се окренуо од њега; четврто, да би кроз искушења постао чвршћи и јачи; пето, да не би заборавио своју немоћ и силу Онога који ти помаже (Дела, том III, стр. 205).

Разноврсност ђаволских сплетки

Да бисмо могли одбити сплетке ђавола, неопходно је знати каква бивају искушења. Свети оци и подвижници, богати искуством у духовном животу, сами су искусили и видели лукавства ђавола, усмерена на погибију душа људских. Тако, свети Пахомије Велики видео је демона у облику лепе жене, како иде у манастир у пратњи мноштва слугу (Четиј минеј, 15. октобра); да би саблазнио и преварио светог Илариона за време молитве, ђаво му се јављао час у виду вука, час лисице (Четиј минеј, 21. октобра). Преподобном епископу Нифонту било је откривено како демони, крећући се међу људима, наводе их на различите грехове: осуду, клевету, борбу и како причињавају разне невоље. Тако је Нифонт видео једног човека како мирно ради свој посао. Мало затим, ево ђавола, приђе му и поче нешто да му шапће у ухо. Недалеко од овог човека налазио се други неки човек, који је такође мирно радио свој посао. Ђаво и њему приђе и прошапће му нешто у ухо. Одмах после тога оба човека оставише своје послове и почеше да се свађају... Другом приликом на блаженог Нифонта напао је демон славољубља, говорећи: “Одсада ти ћеш чинити чудеса и по свој земљи прославиће се име твоје, јер си угоднио Богу”. На то је блажени Нифонт рекао демону: “Почекај, Ја ћу пред тобом учинити чудо”. Видећи пред собом камен, преподобни је рекао камену: “Теби говорим, иди одавде и пресели се на друго место”. Али камен је остао и даље непомичан. Тада је светитељ рекао демону: “Ово је твој дар” и плунуо му у лице. Затим се помолио Богу и ђаво је ишчезао. Преподобни Нифонт видео је још једног човека, за којим је ишао ђаво и уливао му хулне помисли. Блажени је тада рекао ђаволу да престане да досађује слугама Божијим, јер какву корист он има од тога што душа човекова гине? “Никакве користи ми немамо од тога, одговорио је ђаво, али ми имамо такве заповести од нашег цара и кнезова да се боримо са људима; ако нас наши кнезови затекну да се не боримо, жестоко нас туку због тога” (Четиј минеј, 15. маја).

Једном ђаво дође ноћу у ћелију светог Макарија Александријског и рекне му: “Устани, ава (оче) Макарије, и хајдемо у цркву на богослужење”. А Макарије, пун благодати Божје, разумео је искушење ђавола и одговорио му: “О, лажљивче и ненавидниче добра, какво учешће с тобом може бити у богослужењу и чега заједничког може бити између тебе и скупа светих?” На то му је ђаво одговорио: “Зар ти не знаш, Макарије, да без нас не бива ни једне службе црквене и ни једног скупа монашког? Пођи и видећеш наша дела”. “Да ти забрани Господ!” одговорио му је

старац и почео да моли Господа да му открије је ли истина ово што му је ђаво рекао. Кад је наступио час поноћног богослужења, он је дошао у цркву и одмах у њој спасио много мале деце, на изглед црне, како се брзо крећу и лете по цркви. У том манастиру је био обичај да један монах чита псалме, а остали седе и слушају. Поред сваког монаха седели су ти црнци и подсмевали им се. Некима од њих они су својим прстима додиривали очи и ови би одмах почели да дремају; пред другима су се појављивали у облику женских прилика; пред трећима су шинили нешто треће. Што су они пред њима представљали, о томе су монаси у себи мислили. Али од неких монаха брзо су се удаљавали, као неком силом одгоњени, и више нису могли да стану пред њих, чак ни да прођу поред њих. А са оним монасима који су били слабог духа и непажљиви према молитви, они су се исмејавали и седели им за вратом. Кад је свети Макарије све то видео, уздахнуо је и из дубине срца завапио Господу да погледа и не отрпи сплетке лукавих духова, непријатеља Његових и наших. По свршетку богослужења, свети Макарије призивао је једног по једног сабрата и свакога питао о чему је мислио за време богослужења и сваки је откривао своје мисли. Показало се да је сваки мислио о ономе што му је ђаво у циљу исмевања износио пред очи (Пролог, 10. фебруар).

Један подвижник, по имену Валент, живећи дуго у пустињи, много је изнуравао своје тело и сматрао се великим подвижником. Али касније, преварен духом уображења и гордости, пао је у крајњу охолост и постао играчком демона. Испунивши се пагубном страшћу уображења, он је, најзад, у самообмани почео да машта да с њим анђели разговарају и у сваком послу служе му. Кад се ђаво уверио да се Валент потпуно предао обмани, узима на себе изглед Спаситеља и ноћу му долази, окружен мноштвом демона у облику анђела, са запаљеним светилницима. На једном се појавио огњени круг и у средини његовој Валент и рекне му:” Ти си добрим делима и подвизима угодни Христу и он је дошао да те посети. Зато ништа не чини него, ставши подаље, погледај и видећеш га у средини међу нама, а онда поклони му се и иди у своју ћелију”. Валент је изашао напоље и спазио мноштво духова са светилницима, онда је пао и поклонио се лажном Христу. Тако преварен, он је толико далеко отишао у своме безумљу, да је сутрадан у цркви гласно рекао својој братији:” Ја немам потребе да се причешћујем, јер сам видео Христа”. Братија су видели да је он полудео, па су га свезали ланцима и својим молитвама у току године потпуно га излечили од гордости (Лавсаик, гл. 29).

У облику Христа јавио му се ђаво и светом Пахомију и рекао му:” Радуј се, старче, који си ми толико угодни. Ја сам Христос и дошао сам ти, као свом пријатељу”. Препео се старац и, гледајући на привиђење, почео да размишља о томе, како је Христов долазак човеку пропрачен радошћу, срце не осећа никакав страх, све помисли тада ишчезавају, ум се претвара у очи серафима и сав се предаје посматрању славе Господње, док он осећа узбуђење и страх. Из тога је извео закључак да то није Христос. Он се осенио крсним знаком и храбро рекао демону:” Одлази од мене, душе злобе. Нека је проклето лукавство свих твојих подухвата!”

Утицај ђавола на нас од нас зависи

По мишљењу светих подвижника, разлика начина утицања злих духова на људе зависи, у првом реду, од разлике самих демона међу собом а потом и од нас самих. О разлици самих демона међу собом свети Јован Касијан овако говори: “Ми треба да знамо да сви демони не побеђују све страсти у људима, него сваки порок подстичу други духови. Тако, једни побеђују наслађивање нечистом и прљавом похотом, други наводе на богохулство, трћи на гњев и љутњу, четврти на тугу, пети уливају славољубље и гордост; сваки сеје у срца људска ону страст од које он сам болује; али сви они не уливају своје пороке истовремено, него у разна времена, према томе да ли погодује време, место, пријемчивост човека... Ово јасно доказује то што човеку није могуће истовремено распаљивати се похотом блуда, и заносити се сујетом славољубља; није могуће надимати се гордошћу и у исто време са унижењем предавати се претераном јелу и пићу; није могуће одавати се глумом осмеху и горети гњевом, или се предавати жалости. Зато сваки дух посебно напада на душу, па ако буде побеђен, он уступа место другом, јачем од себе, да он напада; а ако победи, он другом препушта да вара човека другом врстом превара” (Добротољубље I, 58).

Могу ли демони против наше воље да овладају нашом душом? На ово питање одговара свети Криво Јерусалимски: “Душа је слободна. Ђаво може да подстрекава, али нема власти да је присили на нешто против њене воље” (IV поука оглашенима, О души). По речима светог Јована Касијана, “несити духови увлаче се у тела људи, тек пошто прво овладају њиховим умовима и помислима. Пошто умове лише страха Божјега и сећања на Бога, зли духови нападају на њих, као на разоружане и лишене Божје помоћи, па их зато лако и побеђују, и најзад, усељавају се у њих, као у своје власништво” (Добротољубље II, 3). Из наведених речи види се да ђаво пре него што овлада нашом душом, треба прво да завлада нашим умом. А како то бива, казује преподобни Нил Сорски: “Мисао славољубља најзаслужнија је од свих; она обухвата скоро сву васиону и као лукави издајник прекрасног града, отвара врата душе свима демонима” (Хришћанско чтеније XXVII, 1821. г.). И стварно, само погледајте са насладом на своје врлине, као на плодове својих трудова и својих моћи, и ви ћете на делу увидети, с каквом ће се брзином у вашу душу увући свако зло. Из осећања задовољства са самим собом рађа се осуђивање ближњега, а после овога већ није тешко постати сином ђавола, који сву своју делатност управља на погибао човека.

Према овоме, усељење злог духа у човека бива постепено. Речи Еванђеља: “Уђе сатана у Јуду” (Лука 22,3) не треба схватити као да је Јуда постао демоном поседну у пуном смислу ове речи, него да је зао дух подстакао Јуду на издају свога Учитеља. Можда је зао дух више пута покушавао да узбуди душу несрећног издајника, али је само у овом случају имао успеха. Свети еванђелист Лука сједињује ово постепено усељавање сатане у душу Јуде Искариотског у једнократно деловање сатане побуђивањем издајника да оде члановима синедриона и договори се са њима о времену издаје Христа; а свети Јован Богослов разликује ове степене и указује поступност усељавања. Он говори: Кроз страст среброљубља сатана се увукао у душу ученика (Јован 12,6), потом потпуно овладао његовим срцем (13,2) и, најзад, коначно се уселио у њега (13,27).

Главна одлика ђаволске борбе јесте – прилагођавање. Са необичном брзином и лукавством ђаво излази у сусрет нашим жељама и тежњама, чак и оним наизглед добрим и невиним, да би их преобратио у своје оружје. По речима светог Григорија Богослова “ђаво са свих страна покушава, осматра, где да нађе незаштићено и отворено место, да би ударио, ранио, победио; што већу чистоту види, тим се више труди да управља... Зао дух узима на себе двојаки изглед. Распростирући час једну, час другу замку, он или је најдубља тама (јавно зло), или се претвара у светла анђела (прикрива се изгледом добра и вара умове кротким осмехом), због чега је и потребна особита опрезност, да се уместо светлости не бисмо срели са смрћу. Порочан живот могу да избегавају и рђави људи, зато што је свима одвратан јавни порок, - али ја хвалим онога који укорава лукавог и невидљивог непријатеља”. И на другом месту исти свети отац говори: “Злобни непријатељ измислио је за немоћне смртне људе хиљаде смртних жалости, скривајући често под примамљивом маском жалосну пагубу, да би уловио онога који му се супротставља; он тако припрема погибелни пут људима, као што удица у води носи смрт рибама”. Али ђаво никаквим начином не може потпуно да овлада нама; ако некима јако овлада, то само по њиховој вољи и без супротстављања са њихове стране (види Јаков 4,7). Само онај који се не противи утицају духа злобе, потпада под власт ђавола и у таквим случајевима ми смо сами криви, јер се добровољно подајемо саблазнима и греху. “Ко кога надвлада, онај му и робује” (II Петр. 2,19).

Начини ђаволске борбе по опису светог Исака Сирина и св. Антонија Великога

Борбу са нама зли духови воде непрестано на различите начине. Главно што се приликом те борбе запажа јесте постепеност, да би наступ зла на нас остао нама неприметан; почевши од малог, зли духови прелазе све јачем деловању на нас. Различите начине борбе, какве ђаво води са онима који иду уским путем, добро је описао свети Исак Сирин. Он вели: “ Наш противник ђаво има обичај да према онима који хоче да воде подвижнички живот (није реч о онима који не теже спасењу, који се сами предају у руке и власт ђавола), брзо умножава начине борбе; на оне који су лење воље и слабог ума ђаво обраћа особиту пажњу и од самог почетка снажно их напада, подижући против њих велика и снажна искушења, да би они на почетку свога пута искусили све начине његовог лукавства, да би се од првог подвига уплашили, да би им се пут показао суров и непроходан. И од тога тренутка они више не могу да устану и крену напред, нити што друго да виде....Своју жестоку борбу ђаво не воли дуго са њима, да би их тиме нагнао у бекство са пута у царство небеско. То је први начин ђаволских борби.

Другачије он делује према онима који су храбри и снажни, који презиру смрт и излазе на подвиг са великом ревношћу. Таквима ђаво не излази одмах у сусрет, уздржава се.... чак се не усуђује да их дотакне, док се не охладе у својој ревности. То је други начин борбе ђавола.....

А кад ђаво увиди да се спољашња осећања човекова не побеђују спољашњим стварима, да помисли на слабе од његових ласкања и превара, тада овај обањивач настоји да ослепи ум човеков и пробуди у њему мисао гордости, да он помисли како сва његова снага зависи од његове сопствене моћи, да је све што има сам стекао, да се сам сачувао од непријатеља и убице. А

понекад враг, под видом откривења од Бога, у сновима показује човеку, или се на јави претвара у светлост анђела, и чини све да би мало по мало убедио човека и бар колико било привео га себи...

Четврта борба је најупорнија. У њој ум подвижника често се заслепљује виђењима и приближавањем чулних, материјалних предмета.... Ђаво се упиње да уму подвижника предложи разна привиђења, на пример: женску лепоту у непристојним сликама, које привлаче пажњу час китњастим хаљинама, час слободом опхођења, час телесном наготом. Овим и сличним виђењима враг је једне победио тиме што их је навео да учине грех; а друге, због њихове безбрижности неконтролисања помисли, обмануо привиђењима и гурнуо у дубину очајања и вратио у свет; и душе њихове изгубиле су небеску наду. Неке је саблажњавао виђењем злата и драгоцених ствари и предмета, да би их тиме зауставио на подвижничком путу и задржао у некој од многобројних мрежа својих” (Подвижничке поуке 60).

Свети Антоније Велики овако учи о борби хришћанина са злим духовима: “Ми имамо страшне и лукаве непријатеље, зле духове. Они се труде да сваком хришћанину, чим увиде да се он стара и напредује у врлинама, препрече пут разним саблазима и злим помислима. И кад срце не могу да преваре јавним и нечистим сластољубљем, тада поново нападају, старајући се да уплаше разним привиђењима, узимајући на себе лик жене, звери, гмизаваца, горостаса, мноштва војника итд. Али и у таквим случајевима не треба се плашити, јер су сва привиђења сама по себи ништавна и брзо ишчезавају, особито кад се човек са вером у помоћ Божју осени крсним знаком. Али, и после овог пораза, демони не престају са непријатељским акцијама, већ продужују да нападају на друге начине: узимају на себе лик пророка и предсказују будуће догађаје. Понекад се представљају као цинови, да би оне које нису могли преварити помислима и навести да им поверују, уплашили таквим привиђењима. Ако и тада нађу да је душа ограђена искреном вером и надом на Бога, онда доводе кнеза свога, који се јавља у страшним привиђењима, да би код подвижника поколебао веру у Промисао Божји и истерао га из његовог спасоносног места служења Богу. Али ми не треба да се плашимо вражјих привиђења нити да обраћамо пажњу на лажљиве речи његове, зато што ђаво увек лаже и никад не говори истину. Светлост са којом се приказују није права светлост. Они се изненада јављају, али исто тако и брзо ишчезавају, не причињавајући штете никоме од верујућих. Али нису то све облици лукавстава и превара ђаволских; зли духови узимају на себе и друге ликове. Често, ма да невидљиви, представљају се као побожни сабеседници, да би ликом обманули и преварене увукли у оно што желе. Али демоне не треба слушати ни кад истину говоре, јер је и Господ демонима који су истину говорили “да је Он Син Божји (Лука 4,41) заповедио да ћуте, да не би заједно са истином посејали и лаж” (Живот преподобног Антонија и његове поуке).

Примери из живота светитеља

Из наведених сведочанстава светих отаца видели смо да ђаво има и употребљава различита средства за кушање људи. А зашто ми понекад не примећујемо нападе ђавола? На ово питање лепо одговара епископ херсонски Инокентије: “Да би човек у себи осетио додир духа таме, треба да је он сам светлост, а грешник је – тама . На чистој белој хаљини и мала мрља одмах је

приметна, а црна одећа не допушта да се на њој приметите и најцрње велике мрље. У светлој и чистој души мисао убачена од ђавола одмах производи пометњу, узнемиреност, тегобу и бол у срцу; а у души грешника, тамној и упрљаној и само присуство злог духа је неприметно. Таквој непримећености помаже и сам дух злобе свима силама: јер каква је њему корист да буде примећен?; да дозволи да га човек осети? То би значило приморати себе не бежање. А он тирански влада над грешником и у исто време стара се да га задржи у обмани као да у свему сам дела и потпуно слободно” (О греху и његовим последицама. Харков, 1884, стр.171).

Како ђаво зна чиме може и како да искуша овог или оног човека и наведе на грех? На ово питање одговара свети Исидор Пелусиот: “Ђаво не зна оно што је у нама, у нашим мислима, зато што ово припада искључиво Богу, али по телесним покретима он лови мисли. Примети ли, на пример, да неко радознано посматра и очима гута туђу лепоту, он одмах користи такву тежњу и човека подстиче на прељубу. Примети ли користољупца? Њега подстиче на отимање и неправедно стицање. Примети ли човека који робује стомаку? Одмах му живо представља страсти које рађа угађање стомаку (чревоугодије) и пружа му могућност да своју жељу приведе у дело. Зашто једне и исте страсти не привлаче све људе? Зато што се једном допада једно а другом друго. Тако, дакле, ђаво по телесним покретима погађа душевне слабости и према томе спрема замке” (Добротољубље I, 192). Преко помисли зли духови преливају у потчињене им људе све што је зло и богопротивно. Помисли принуђавају људе да од једног греха прелазе на други; од зависти – ка непријатељству, од неосећања – ка суровости итд., и најизад, толико се учвршћују у злу, да осећају одвратност према добру, презиру све што је свето, усуђују се да исмевају своју сопствену савест и душу, веру па и самог Творца. Крај таквог савеза са злим духовима састоји се већином или у превременој смрти, или самоубиству.

Зли духови могу да делују не само на душу него и на тело. Свети Нил Синајски говори: “Кад завидљиви демон не успе да покрене мисао и сећање на грех и грешне успомене, тада делује на крв и сокове, да би преко њих у уму произвео представе и ове испунио сликама”. Мамцем телесног задовољства ђаво нас неприметно привлачи ка злу, борећи се с нама преко свих удова наших.

Овај последњи начин деловања злих духова на људе објашњава нам ту појаву која се често запажа: утицај злог духа бива често сагласан са природом болести. Тако, из еванђељског казивања познато нам је да је згрчена жена патила од духа немоћи и за њу је Господ рекао да ју је сатана свезао пре 18 година (Лука 13,11-16). Она није била демоном поседнута у правом смислу речи, али њена болест је била последица деловања нечистог духа. Свети Василије Велики говори: “Као што не треба потпуно избегавати лекарску вештину, тако није умесно ни сву наду у њу полагати”.

О поседнутима од демона у наше време

Да ли данас има демоном поседнутих, сличних онима које је Христос исцељивао за време свога земаљског живота? На ово питање одговара отац Јован Кронштатски: “Демоном поседнутих било је раније, а има их и сада. Само сада, у новој благодати, демони делују

скривеније и лукавије, него у она стара времена, кад њихова сила и власт над људима није била славно скршена и кад су имали много више простора у свету. И данас има много људи демоном поседнутих у другом погледу. Које од нас није познат данашњи ход бесних или побеснелих пијаница?... Постоје и бесне тврдице... Али ја сам видео и праве демоном поседнуте, који су изговарали страшне хуле и падали на под”. Онима који се чуде што се демоном поседнути јављају првенствено у нижим слојевима народа, треба рећи да интелигентни људи своје демоном поседнуте називају хистерицима.

II ДУХОВНА СРЕДСТВА ЗА БОРБУ СА ЗЛИМ ДУХОВИМА

“Не предај се тузи душом својом и не мучи себе својим размишљањима. Веселе у срцу – живот је човека и радост мужа – дуговечност. Љуби душу своју и теши срце своје и удаљуј далеко од себе тугу, јер је туга многе убила и у њој нема користи” (Премудрости Исуса сина Сирахова 30,22-25). Размислимо над овом мудрој поуком. Има људи беспослених, безбрижних, који не мисле о сутрашњем дану било по лењости, нехату или неозбиљном зивоту своје. Њима тешко пада свако размишљање о добром уређењу живота или измени свога положаја и они живе од данас до сутра, на осврћу се на прошлост и не мисле на будућност. Али не говори о њима син Сирахов, јер такво душевно – морално стање човека није достојно разумног бића и никад не може да му пружи унутрашње спокојство; напротив, овакво стање доводи до унутрашњег и спољашњег растројства, која трују живот његов; а зли духови, при таквом душевном стању човека, не дремају, него по својственом им лукавству, доводе их до поремећења ума. Премудри говори о духовном весељу људи, које се садржи у нади на Бога, у предавању себе његовој вољи, црпећи у том предавању себе Богу душевни покој, у коме се и садржи право весеље људи. Има људи који се сувише много брину само о спољашњем уређењу свога живота и нимало не мисле о својој души, о духовној страни живота, па су зато преко мере осетљиви на све недаће и губитке у животу. У несрећама ови људи падају духом, губе веру у своје сопствене силе и способности и зато падају у тугу и чак очајање. А пошто се пролазне промене на горе у животу људи догађају врло често, то се привремена туга код прекомерно осетљивог човека претвара у постојану чаомитињу, малаксалост (црквенословенски: униније) његове душе. Таквим људима говори Премудри: “ Не предај се тузи душом својом и не мучи себе својим размишљањима”. Ко допусти да његовом душом потпуно овлада чамотиња (униније), нека зна да тиме ствара најповољнији терен за деловање на њу злих духова. Напротив, ако се човек у тузи не преда чамотињи, не губи наду на милосрђе Божје, него се са усрђем моли Богу да му помогне, тај задобија утеху, а кад му оно за што се моли неће бити од штете, он добија и то. Туга, чамотиња и очајање, пре свега, омогућује ђаволу пристуо нашем срцу и доприносе нашој погибији. Зато Премудри и сацетује: “Љуби душу своју и теши срце своје и удаљуј од себе тугу, јер је многе убила, а корист нема у њој”.

Други непријатељи наши, који нас предају под утицај ђавола, јесу наши греси и страсти:” Плата за грех је смрт” (Римљ. 6,23). Страст ослепљује разум човека и угушује у њему последњи

остатак слободне воље за добро; тада човек све види наопако. Светлост му се чини тамом, а тама – светлошћу; зло му се чини добром, а добро – злом. На пример: фарисеји, заслепљени завишћу, личном коришћу и славољубљем, нису поверовали у Христа и предали Га на смрт; а Јуда, ослепљен страшћу среброљубља, издао је свога Учитеља. Ђаво лако може у бездан погипли да баци човека који робује страстима. Страсти саме вуку нас у пакао; ђаволу остаје само да нам отвори врата пакла. Од свих страсти најопаснија је страст гордости. Тим поводом свети Јован Лествичник говори: “Горди монах нема потребе за демоном (да би га наводио на погибију), зато што је он сам себи већ постао демон и непријатељ” (Добротољубље II, 608). А свети Јован Златоуст вели: “Нека нико не мисли да је ђаво тако моћан, да нам може забранити да идемо путем врлина. Истина, он вара и саблажњава лење и немарљиве, али ипак не задржава насилно и не принуђава” (Беседа на књигу Постања, Дела, том I 434). “Лењост моју ђаво увек искористи да ме нападне”, сведочи свети Максим Исповедник (Добротољубље II, 322). Да се зло у нама самима зачиње, то говори и сам Господ: “јер из излазе зле помисли” (Мат. 15,19). А то бива са онима који из лењости не негују у себи природна семена добра, како је речено у Соломоновим причама: “Пролазио сам поред њиве лења човека и поред винограда безумна човека. И гле, све беше зарасло у трње и остругу и камена ограда његова порушена” (24, 30-31). Души која је из лењости тако напуштена и запуштена и не преостаје друго него да рађа трње и боцу и да се на њој испуни пророчка реч: “Ја сам очекивао да ће он родити добре гроздове, а он родио дивље јагоде”, а међутим, “ја сам посадио лозу одабрану” (Ис. 5, 2. 4). Слично овоме налазимо и код пророка Јеремије, који у Бога говори: “Ја сам те посадио као питому, благородну лозу, најчистије семе, како си се претворио у дивљи изданак туђе лозе” (2,21)? Свети Атанасије Велики говори: “Сам ђаво свестан је своје помоћи и зато да не малаксавамо духом, нити у души да се плашимо и не помишљамо: само да ђаво не наиђе и не поколеба ме? Да ме не шчепа и не обори? Да ме не нападне изненада и не збуни?”

Нада на Бога

Да не дајемо у себи места таквим помислима и туговању, као они који гину. Увек треба да мислимо да нам демони ништа не могу учинити, кад је Господ с нама. Они какве нас затекну, долазећи к нама, такви и бивају према нама; и какве мисли у нама нађу, таква нам привиђења и предлажу у циљу искушења. Према томе, ако нас затекну бојажљиве и сметене, одмах ће нас напасти, као разбојници нечувано место; и што ми сами о себи мислимо, то они увеличано извршују. Ако нас виде страшљиве и бојажљиве, они страх још више увећавају привиђењима и претњама, а бедна душа мучи се тиме. А ако нађу да се радујемо у Господу и да мислимо на будућа блага и дела Божја, у чврстој вери да је све у рукама Божјим, да демон није у стању да победи хришћанина и уопште никога ко Бога призива у помоћ – демони ће тада са стидом да одступе. Тако се враг удаљио од Јова, кад је видео да је он ограђен врлинама; али је заробио Јуду, нашавши га лишеним такве заштите.

Зато, ако хоћемо да презиремо врага, онда треба увек да мислимо о делима Божјим. Нека се душа постојано радује у нади и тада ћемо увидети да су демонске сплетке исто што и дим, да ће

они пре побећи него што ће нас гонити и нападати, зато што су они крајње плашљиви, јер очекују припремљен им паклени огањ. И кад ти се догоди неко привиђење, не уплаши се, ма какво оно било, него смело запитај: “ Ко си ти и одкуда си? “ Ако то буде јављање светих, они ће ти се казати и твој страх претвориће се у радост. А ако је то ђаволско привиђење, оно ће одмах ишчезнути. Тако је запитао Исус Навин и сазнао да је пред њим у том тренутку стајао “ војвода војске Господње” (Исуса Навина 5, 13-15).

Сплетки злих духова не треба да се плашимо, зато што имамо благодатна средства да их победимо. Та средства даровао нам је Господ Исус Христос (Колош. 2, 11-12). Господ је уништио силу сатане и његовњ војске и одузео од њих власт да нам чине насиље. Он је разоружао њихова поглаварства и власти и осрамотио их јавно, победивши их (Кол. 2, 15). Само помоћу греха и страсти ђаволи се прилепљују уз душу, и она, док је у гресима, бива облепљена њима и изгледа као да је одевена њима. И баш такву хаљину, сасатављену од злих духова, Господ је скинуо са наше природе тиме што нам је дарован нов живот, што су одузете од демона додирне тачке са нама и у нас уливена сила која их одбија. Пијавице се лепе за живо тело и сишу из њега крв; али ако се тело облије сланом водом, пијавице одмах отпадају. Тако је и Господ посолио природу нашу сољу благодати Светог Духа и зли духови морали су да одскоче од ње, поражени божанском силом и светлошћу вере као и љубављу према светости (Теофан Затворник, Тумачење на посланицу Колошанима, стр. 23).

Да је могуће избавити се од злих духова помоћу благодати Божје и коришћењем дарованих нам од Бога за ову сврху благодатних средстава, о томе сведоче свети Оци Цркве. Тако свети Кирило Јерусалимски говори: ”Ђаво је најзлишнији саветник: он све наговара, али не може да победи оне који му се не покорављају. Зато затвори своја врата и удаљи га од себе и он ти неће нашкодити. А ако ти без одбијања примиш похотљиву мисао, он ће преко помисли да се увуче и укорени у теби, да окује твој ум и одведе те у дубину зла”... “Ђаво јесте отимач, вели свети Јован Златоуст, али од нас зависи да му не дозволимо да отима” (II беседа на Матејево еванђеље).

У борби са злим духовима анђели нам помажу

Свети Григорије Ниски учи: “Кад је наша природа пала у грех, Бог није престао да промишља о нама, него је као помоћ у животу додао неког бестелесног анђела, док се са супротне стране упропастителъ природе труди преко неког лукавог и злотворног демона да нанесе штету човекову животу. А човек, налазећи се између анђела и демона, сам доприноси да један од њих буде јачи, бирајући по слободној вољи једнога од њих себи за учитеља. Добри анђео напомиње му кроз помисли блага врлине, каква добродетелног човека очекују у будућем животу, а демон му указује чулна задовољства, од којих нема никакве користи у будућности. Зато да устремимо помисли на оно што је боље и порок да оставимо иза себе, а душу, као неко огледало, да окренемо ка будућим добрима, да би се у чистој души насликале све врлине, указане нам од анђела. Тада ће анђео, као брат, да нам изађе у сусрет и да нам помогне, јер по дару речи и разумности душе људске, анђео је у неку руку брат човеку” (Добротољубље III, 97). А да стварно у нашој борби са духовима злобе узимају активног учешћа наша старија браћа – добри анђели,

имамо сведочанство у Житију преподобног Нифонта. Тамо се наводи како је њему једном, после молитве, Бог показао велико поље, на коме се налазило мноштво демона, подељених на пукове. Тада један од њих, најцрњи, као да припрема пукове за борбу, поче да пребројава војнике и да им говори: “Гледајући на мене, не бојте се ничега, јер ће сила моја бити с вама”. Неки од њих принесоше тада мноштво разног оружја и раздаваху војницима. Кад је преподобни Нифонт то видео, чуо је глас: “Окрени се, Нифонте, на исток и погледај!” Кад се он окренуо, видео је чисто поље на коме се налазило дупло више од демона војника у бело обучених, готових за борбу. Онда је наишао човек, светлији од сунца и рекао: “Тако заповеда Господ Саваот, идите по свој земљи, помажући хришћанима и чувајући их” (Четиј минеј, 23. децембар).

Али, анђели су само наши помагачи, а борбу треба да водимо ми сами. “Успротивите се ђаволу и побећи ће од вас”, саветује свети апостол Јаков (4,7). Само не треба малаксавати у борби са врагом, сећајући се аманета Господњег: “Трпљењем вашим спасавајте душе ваше” (Лука 21,19). За победу над ђаволом очекује нас велика награда у царству небеском. Ако ђаво особито јако напада на нас, то је први знак његове слабости, јер ако би смо ми били побеђени од њега, он не би имао потребе ни да ступа у борбу са нама. Свети Јован Лествичник вели: “Ништа тако не сведочи о поразу ђавола, као његови жестоки напади на нас” (Лествица, Поука 27). “А Бог мира да скрши сатану под ноге наше” (Рим. 16,20).

Средства за борбу са злим духовима

Свети Оци и учитељи Цркве указују ова средства за борбу са злим духовима: веру, реч Божју, призивање имена Христа Спаситеља нашега, страх Божји, смирење, будност, молитву, крсни знак. Ова средства ми сами можемо да употребљавамо у борби; а постоје и таква којима можемо да се користимо преко свештенослужитеља црквених, а то су: покајање са причешћем светим тајнама Христовим и заклињање.

1. Вера. То је духовни штит против невидљивог врага. Ђаво нас гађа различитим стрелама, али ми у себи имамо снажну одбрану – веру, која гаси све стреле лукавога: “А поврх свега узмите штит вере, којим ћете моћи угасити све огњене стреле лукавога”, саветује свети апостол Павле (Ефес. 6,16). Ђаво често баца огњену стрелу похота срамних задовољстава, али вера, напомињући суд Божји, расхлађује ум и гаси ову стрелу, вели свети Кирило Јерусалимски. Ако верујемо у Бога, онда се нећемо бојати демона, јер ће нам Господ послати помоћ своју. Ако се ограђујемо штитом вере, убица неће наћи места у нама.
2. Реч Божја. – “Духовни мач за борбу са ђаволом јесте реч Божја”, учи свети апостол Павле (Ефес. 6,17). “Супротстави кушачу реч живота, која је хлеб послат с неба и даје живот свету”, саветује свети Григорије Богослов. Убица никад неће наћи места у нама, ако га одбијемо мачем речи Божје. “По примеру Христовом, демоне треба одгонити речима Светога писма”, вели свети Јован Касијан.
3. Призивање имена Христа Спаситеља нашега. “Именом мојим зле духове ћете изгонити”, рекао је Спаситељ (Марко 16,17). Оци Цркве пружају многа сведочанства о испуњењу Христовог обећања. Свети мученик Јустин вели: “Ми увек молимо Бога преко Исуса

Христа да би смо се сачували од демона, који Бога не поштују и којима смо се ми некада клањали, да бисмо после обраћања Богу кроз Христа били непорочни. Јер ми га називамо Помагачем и Спаситељем, од силе имена Његовог дрхте демони и сад заклињемо именом Исуса Христа, распетог за време Понтијског Пилата и они нам се повинују. Из овога свима је очигледно да Му је Отац Његов дао тако велику моћ, да се и зли духови покоравају имену Његовом и страдањима Његовим” (Дела св. Јустина, 170). Свети Кирило Јерусалимски вели: “Сви цареви, кад умру, заједно са животом губе и моћ, а распетоме Христу клања се сва васељена. Објављујемо Распетог, кога се демони плаше. У разна времена било је много распетих; али призивање другог неког распетог да ли је икад изгонило демоне?” (XIII поука оглашенима). “Још и сада демони дрхте при спомену имена Христовог; сила његовог имена није ослабљена ни нашим пороцима. А ми се не стидимо да увредимо поштовања достојно име Христово па и самога Христа”, вели свети Григорије Богослов. Ум човеков сад не може да победи демонско маштање и да се никад на то не усуди, јер непријатељи наши, лукави будући, претварају се да су побеђени, замишљајући да борца победе славољубљем; а приликом призивања имена Христовог не могу ни минут да се одрже поред тебе нити да ти какво зло учине... Наш слаби разум, који против духова злобе призива име Исуса Христа, помоћу силе имена Његовог лако их изгони и нагони на бекство; а чим се неразумно усуди да се поузда у себе, одмах пада и гине.

Свети Теодор Студит вели: “Нека буду хиљаде и тушта и тма непријатеља, хришћанин се неће уплашити. Именом Христовим он ће их одбити и растерати”. А преподобни Никита Ститат сведочи:” Пре борбе и победе зли духови често муте душевно осећање и одузимају сан од душе, али душа испуњена од Духа Светога смелошћу и храброшћу не обазире се на такав њихов поступак и лудило: једним знаком животворног крста и призивом имена Исуса Христа Бог руши њихове утвари и нагони их у бекство”. (Добротољубље II, 118).

О сили призивања имена Божјег у Прологу се садржи следећа прича:” У Цариграду живео неки гатар, који је желео да у своју службу привуче једног дечака. Да би му показао величину и моћ кнеза демонског, врачар је дечака извео изван града, у ненасељено место. Одједном, пред дечаком се у привиђењу појавио велики град са жељезним вратима. Врачар је са дечаком ушао у град. На средини града налазио се храм. Кад су ушли у храм, видели су много запаљених светилника и на високом престолу некога да седи, као цар, окружен мноштвом слугу. То је био кнез демонски, који је радосно поздравио врачара, посадио га поред себе и запито зашто је довео дечака. Врачар је одговорио: “Ми смо твоје слуге и он хоће да буде твој”. Сатана је тада запито дечака:” Јеси ли и ти мој слуга?” Дечак је узвикнуо: “Ја сам слуга Оца, Сина и Светога Духа!” Од овог узвика сатана је одједном пао са престола, врачар погинуо, ишчезла сва привиђења града и храма, а дечаку се ништа није догодило” (Пролог, другог децембра).

4. Страх Божји. Онај чије је срце испуњено љубављу према Богу и захвалношћу због безмерних добротинастава Његових, боји се да било чим ожалости Бога и покаже се

незахвалан. Томе није страшан ни ђаво ни човек и он се не боји смрти, јер се узда у вечни живот који ће му Бог подарити. Свети Јефрем Сиријин говори: “Страх Божји је чврст стуб пред лицем врага; не руши овај стуб и нећеш постати плен врага “ Ко се боји Бога, не боји се напада демона” (Његова дела. 183.).

5. Смирење. Смирени се никога не боји, јер се на смиреног не подиже рука: он се не плаши оскудице и муке, јер га смирење брани од вражјих гоњења и напада. О стену његовог смирења разбија се свако зло. Свети Симеон Нови Богослов говори: “ Шта је храбрије од скрушеног и смиреног срца, које без напора нагони у бекство пукове демона и потпуни их разгони “ (Тамо). Преподобни ава Доротеј сведочи: “Кад је свети Антоније видео разапете по ваздуху све мреже ђавоске и уздахнувши завапио Богу: “Ко може да их избегне?” – Бог му је одговорио:” Смирени их избегавају, јер се оне њих не дотичу” (Добротољубље II, 647).
6. Духовна будност, опрезност. По речима светог Василија Великог, “немар и расејаност душе треба исправити што прибранијом и строжијом пажњом ума, а душу своју стално треба занимати размишљањем о ономе што је добро, што је истина. А кад ђаво започне да плете своје интриге и злим мислима, као неким огњеним стрелама, почне жестоко да бомбардује душу, која у ћутању и миру пребива, да би у њој обновио успомене једном доживљене , тада будношћу и усиљеном пажњом треба одбијати такве нападе, као што борац са највећом опрезношћу и гипкошћу тела избегава ударце противборца” (Добротољубље V, 387). На будност и опрезност упозорава и свети Јован Златоуст:” Страшно је, љубљени, бити уловљен сплеткама ђавола; јер се душа тада заплиће у замкама и као што нечиста животиња налази задовољство да се ваља у блату, тако и душа, предавши се греховној навици више не осећа смард грехова. Зато треба бдити и не спавати, да бисмо од самог почетка онемогућили лукавом духу да нам приђе, да нам замрачи ум, ослепи душевно око и онемогући да гледамо Сунца Правде, слично онима који су лишени видљиве сунчеве светлости, и гурнуо нас у пропаст... Ако ми опрезно будемо управљали својим поступцима, добићемо и од Господа велику милост и избећи ћемо сплетке ђаволске. Кад ђаво види да смо ми будни и опрезни, он ће се са стилем удаљити, јер зна да ће његови покушаји да нас саблазни бити бескорисни” (Беседа на књигу Постања). Преподобни Исихије, презвитер јерусалимски вели: “Ђаво, као ричући лав, иде са својим војскама, тражећи кога да прождере (I Петр. 5,8). Зато да никад у нама не малакше духовна пажња, бодрост и супротстављање помислима које ђаво наводи на нас, да никад у нама не престане Исусу Христу, Господу нашем, јер боље помоћи од молитве Исусове нећеш наћи у току целог живота свога”! (Добротољубље II, 175). Преподобни Нил Синајски учи:” Ако хоћеш успешно да водиш борбу са војскама демона, онда врата душе своје (чула) заграђуј усамљеничким ћутањем, а ухо своје приклаљај речима светих отаца, да би се на тај начин научио да распознајеш трње помисли и да га спаљујеш гњевом и одбијањем (Добротољубље II, 305). Свети Теодор Студит саветује:” Наша борба није против људи него против злих духова под небом (Ефес. 6,12), против злобног противника нашег ђавола, који је преварио праоца нашега и тиме био узрочником

његовог изгнања из раја на ову земљу. Одонда, он с колена на колено прати у корак род људски, учећи га свакоме злу. Он лоповски улази и излази и лови лабаве и немарљиве душе. Ето због чега су нам потребни велика бодрост, велика будност, велика обазривост и старање, да нас он не би напао и ранио. Знајући његове намере и лукавства, наоружајмо се свакојачко и почнимо да се боримо и да га одбијамо, не лењећи се и не попуштајући ни себи ни њему, као што ни он не одступа и не попушта, тражећи да нас погуби. Ма у току дана много пута нападао и трпео неуспех, он и даље настоји на своме, као да није ни почео борбу и поново напада још јаче, узевши у помоћ и друге духове злобе; зато и ми не треба да одустајемо од борбе нити да попуштамо себи при таквим свакодневним и непрестаним нападима његовим на нас. Ма показали много пажње и напора, ипак ми тиме не можемо себе да обезбедимо од његових напада, па зато никад не смемо да попустимо у будности и борбеној готовости”....

7. Молитва. Молитва је средство нашег општења са Богом: њом се узносимо до неба. Молитвом се јача вера, јер у молитви човек осећа блаженство благодати, која од Бога извире. Молитвом се човек очишћава, ограђује, спасава. У молитви човек осећа своју душу, сазнаје да је дух, независтан од тела, у стању да се узнесе до самог Творца свога и да Га види својим духовним очима. Овде се мисли на праву молитву, кад се човек удубљује у дух и смисао молитвених речи, кад се доживљује оно што се говори. Свети Василије Велики упозорава на ђаволске сплетке за време молитве:” Ако за време молитве ђаво почне да улива лукава маштања, душа не треба да прекине молитву, него још силније да припадне Богу и да Га моли да развеје лукаве помисли, да би ум без сметње могао да се уздигне Њему; тада најезда злих мисли неће пресецати пут нашој молитви. А ако се и продужи такво подизање помисли, због упорности нашег противника, и у таквом случају не треба падати у очајање и напуштати подвиг на пола пута, него трпети и продужити молитву дотле, док Бог, видећи нашу непоколебљивост, не озари нас благодаћу Светог Духа, која ће нагнати у бекство нападача, очистити ум и испунити га божанском светлошћу и учинити да мисао наша у тишини и весело служи Богу “ (Добротољубље V,387). Свети Исак Сиријски вели да се молитва, тај заштитник и помагач човеков у борби против зла, не удаљује од човека, док он сам њу не одбаци. По речима светог Симеона Новог Богослова, хришћанин који молитву врши као неки терет, такав нека зна да је он под влашћу демона, да су његове мисли заробљене од лукавог мучитеља. За општење са Богом потребна је слободна, непринуђена молитва, која би сачињавала живот душе. Стога свети Григорије Ниски саветује:” Треба се молити, јер ко се моли, тај је са Богом, а ко је са Богом, тај је далеко од противника... Ко се боји напада лукавога, нека се моли да не падне под власт његову” (Дела, том I, 384, 467). Зато да се молимо и тако будемо у сталном општењу са Богом.
8. Крсни знак. По речима црквене песме, “ крст је убица демона”, “ крст се уздиже – и падају чете злих духова”. Епископ Теофан Затворник овако говори о значењу и сили Крста Господњег: “ Крстом је измирено небо са земљом, низведен Дух благодати за освећење свих и оспособљавање свих да са силом крста наступају на сву силу вражију. Зато зли

духови и не могу да погледају крст: од самог лика његовог беже безобзирце. Крсни знак је ограда верујућих и победничко оружје против невидљивих непријатеља”. Свети Јован Златоуст саветује: “Крст не треба цртати само прстима него њему треба да претходи срдачно расположење и пуна вера. Ако тако нацрташ крст на лицу своме, онда ниједан нечисти дух неће моћи да ти се приближи, видећи онај мач којим је он рањен, видећи оно оружје од кога је он задобио смртну рану. Јер ако и ми са ужасом гледамо на она места где се завршава казна над преступницима, онда можемо замислити како се ужасавају зли духови, видећи оружје којим је Христос разрушио сву њихову силу и одсекао главу змији. Зато нацртај крст у уму своме и пригрли у души ово спасоносно знамење душа наших. Када је са нама крст, тада демони нису страшни нити опасни” (Дела, том II, 432-433). И свети Антоније Велики истиче да се демони особито плаше крсног знака, јер је Спаситељ крстом срушио њихову силу и посрамио их (Добротољубље III, 236). Исту мисао изражава и свети Јефрем Сиријан: “Никада не заборави да се оградиш крстом и раскинеш мреже које ти ђаво поставља, јер је написано: Путем којим сам ишао, они су ми тајно поставили замке (Псал. 142,3). Увек осећавај себе крстом, и зло се неће дотаћи духа твога” (Добротољубље V, 500). Зато свети Григорије Палама, архиепископ солунски, саветује: “Клањај се не само лику Христа Бога него и лику крста Његовог, зато што је крст знамење Христове победе над ђаволом и над свим војскама противничких сила, због чега они и дрхте и беже, кад виде лик његов” (Добротољубље V, 307). О томе да крсни знак одгони ђаволе, то је сам зли дух признао врачу Кипријану, по чијој је жељи он покушао да победи девојку Јустину, али у томе није успео. На питање Кипријана да му каже каквим се оружјем она супротстављала, зли дух је одговорио: “Крсним знаком, на који ми неможемо да гледамо него бежимо од њега” (Четиј минеј, 2. октобар).

9. Покајање и причешће. Свети Јефрем Сиријан учи: “Блажени су они који су, пошто су упали у мреже врага, успели ове да раскину и да побегну од њега, као риба која се спасе из мреже. Риба, кад буде ухваћена у мрежу, ако успе да ову искида и сакрије се у дубину – спашће се; али ако буде извучена на земљу, онда више себи не може да помогне. Тако и ми, док смо још у овом животу, имамо од Бога власт да на себи раскидамо везе вражје воље и покајањем да са себе свалимо бреме грехова и да се спасемо. А ако нас изненади она страшна заповест (да напустимо овај свет) и душа изађе, а тело буде предано земљи, онда више нећемо бити у стању да помогнемо себи, као што и риба, извучена из воде и затворена у суд, не може више себи да помогне” (Добротољубље II, 351). По речима светог Јована Дамаскина, “од нас зависи да ли ћемо да живимо побожно и да се повинујемо Богу, који нас призива у светост, или да се удаљавамо од ове, живимо порочно и слушамо ђавола, који нас вуче пороку, али не против наше воље. Покајање – то је повратак од ђавола Богу” (Дела, књ. II, 130-132). Монаси Калист и Игњатије пружају значајно сведочанство о предметима којих се зли духови највише плаше. Они причају: “Јован Вострски, муж свети, који је имао власт над нечистим духовима, запитао је ове једног дана чега се они највише плаше код хришћана. Они су му одговорили: “Ви имате три велике ствари: прва је та коју носите о врату; друга је она којом се умивате у цркви;

трећа је она коју једете у цркви”. После тога он их је запитао: “А од ове три ствари, које се бојите највише?” Они су му одговорили: “Ако бисте ви добро чували оно чиме се причешћујете у цркви, нико од нас не би могао ма шта да учини хришћанима”. А ове три ствари којих се наши бесни непријатељи плаше јесу: крст, крштење и причешће” (Добротољубље V, 448). Искреним покајањем хришћанин се мири са Богом, који покајника чека раширених руку, готов да опрости; а у светом причешћу прима у себе живог Господа и сједињује се с Њим. Зато се спасење не може задобити без покајања и причешћа телом и крвљу Спаситеља нашег, које нам је Он у аманет оставио на Тајној вечери својој (Мат. 26,26-28); Лука 22,17-20).

10. Заклињање. По речима светог Григорија Богослова, заклињање – то је изгоњење демона. Свети мученик Јустин о томе овако говори: “Ми који верујемо у распетога Исуса, Господа нашег, заклињемо све демоне, зле духове и држимо их у својој власти... Јер се сваки демон побеђује и покорава помоћу заклињања именом Сина Божјега” (Дела, стр. 258,272).

З А К Љ У Ч А К

И тако, из досадашњег излагања можемо извући следећа два закључка: прво, зли духови стварно постоје као бића активна и лична; друго, они, по особитом допуштењу Промисла Божјег, могу да уђу у хришћане, непажљиве према себи, који немарљиво испуњавају заповести Божје и не живе ревносно по закону Божјем и да их муче. Они хришћани који се, уместо благој вољи Божјој, предају својој злој и бунтовној вољи; који су са висине, на којој господари дух, спали под власт тела и крви, заборавили невидљиво и вечно и предали се видљивом и трулежном и почели да живе таквим животом који, у сравњењу са истинским светим животом, јесте лаж и морална заблуда, такви хришћани, нажалост, представљају удобно сместиште за зле духове. Такав је био Јуда, такав је био блудник у Коринту (I Кор. 5,1-5), такви су били Именеј и Александар (I Тим. 1,20). Али и исто време из ових примера може се схватити и користан циљ ради кога се допуштају дејства злих духова на хришћане. Коринтског грешника предали су сатани “да се дух спасе”, а Именеј и Александар - да би се одвикли од богохулства. На основу ових примера може се претпоставити да и сада Господ попушта злим духовима да улазе у људе ради сличног корисног циља - привремене казне за грехе и моралног поправљања. Искуство доказује да се понекад и људи високог морала препуштају дејству злих духова. Своју несрећу они подносе са смирењем, трпљењем и надом на помоћ Онога који може да исцели све болести и олакша мучитељска страдања од злих духова. Такви људи за своје врлине добијају исцељење. Тако се испуњава реч Господња у Откривењу Јовановом: “Које ја љубим, оне карам и кажњавам. Зато буди ревностан и покај се” (3,19). Ови жалосни случајеви усељења злих духова у људе треба свима хришћанима да напомињу неопходност веће будности и пажње према своме духовно-моралном животу и испуњавању Спаситељевих речи: “Бдите и молите се, да не паднете у искушење” (Мат. 26,41)!

